

МИРМУҶСИН

АСАРЛАР

ТУРТИНЧИ ЖИЛД

ҲИКОЯЛАР
ҚИССАЛАР

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат маърифи
1983

ГУРБАТДАГИ ОДАМ

Гурбатда гариб шодмон бўлмас эмиш,
Эл анга шафиқу меҳрибон бўлмас эмиш,
Олгун қафас ичра гар қизил гул бутса,
Булбулга тикандек ошён бўлмас эмиш.

Навоий

I

Ҳамал кирди — амал кирди... Ердан ниш уриб чиққан майсалар ясси, қўнғир қирларни яшил бахмал билан қоплади. Наврўз ойининг ўрталарига бориб бу яшиллик яна ҳам қуюқлашди. У тиззага етганида қуёш олов пуркаб, далани қовжиратмоқчи бўларди. Худди шундай пайтда деҳқонлар яна осмонга қарайдилар. Узоқда, денгиз устида пайдо бўлган парча оқ булут кўзларга тўтиё.

Уша бир парча булут гўё сарбон — орқасидан нор туялардек булутлар карвонини тортиб кела берди. Кечга томон осмон юзини булут қоплаб, шамол учиб, ёмғир чунонам қуйиб бердики, табиатнинг бу саховатидан юракларда севинч жўшди. Ёмғирда шалаббо бўлган деҳқон болалари сакраб, ўйинга тушишарди, ош билан нон-ку бу! Деҳқонга бундан ҳам аъло мурувват борми!

Баъзилар саховатли Чоудхури ёда қилди, деди. Баъзилар бу йил Хоб дарёсининг тошмагани об-ҳавонинг муътадил бўлишидан дарак беради, деди. Яна бировлар Жомногар шаҳридан келадиган жулдир девонанинг Зин қишлоғида ўйин тушгани, дарахтларни қучоқлаб, кучаниб, ердан сугуриб оламан дегани яхшилик бўлди, дердилар...

Ёмғирдан ўзини четга олиб турган бўлса ҳам,

юраги шаррос ичида чарх уриб юрган новча, юнун йигит — Лутфулла оёғидаги ҳаққа кавуши пошналарини ерга ботириб, шарросга тикиларди. Орқасида уада бўз кўйлаги этакларини ямлаётган туморли өчкига ҳам парво қилмай ёмғирга боқар: унинг хаёли ҳув анови ясси қирлар бағридаги — чегараси беш харсангтош билан ажратилган саккиз таноб ерда! Хона ичидан қўшни билан можаролашиб чиққан тажанг кампирнинг: «Ҳа, ўз тилим бор! Қарга бўлганимда ҳам ўз тилим — ўз қағиллашим ўзимга ёқади!» деб қақшаётганига ҳам қулоқ солмасди. «Яна Чоудҳурилар билан чиқишмай қолибдилар-да..— ўйлади Лутфулла,— онам бу гапни ҳиндига, ҳиндлар эса инглизга айтади!» Лекин савалаб ёғаётган ёмғир қалбдаги бу губорни тарқатиб юборгандай бўлди.

Лутфулла тўнкага ўтирди. Агар унинг кучи етганида қир этакларидаги жилғалардан айқириб оқаётган сувларни ҳам ҳовучлаб-ҳовучлаб бугдойларига сепарди.

— Зин — эгар демак. Қишлоқ Мекрон тоғлари этагидаги эгарсимон тепаликка жойлашганлиги учун ҳам уни «Зин» деб атаган бўлсалар керак. Қишлоқдан бир тошча нарида, пастликдан ўтадиган Хоб суви атрофига қиё боқмай, чуқур жарликлар ичра илондек буралиб, улкан денгиз томон югуради. Зин қишлоғи бор-йўғи эллик хонадондан иборат бўлиб, чолдевор-гўшаларда батай¹—деҳқонлар яшайди. Уларнинг деярли ҳаммаси хари ва дхобилар². Эркин ерларининг ҳаммаси заминдор Аббосхонга қарайди. Заминдор Карачи яқинидаги ўз боғида туради. Қишлоқ кулбалари четида қўққайган мачит ҳам бор. Тепаликдаги улкан қабр — «қадамжо» шайхлару, келди-кетдилар билан доимо гавжум; у гўё бу атрофдагиларнинг паноҳидек.

Лутфулла ҳамон ёмғирга, кўлмакларда пайдо бўлаётган пуфакчаларга завқ билан тикиларди. Дунёга келиб, эҳтимол, биринчи марта шунчалик завқланаётгандир. Унинг хаёлини сарсон-саргардон кунлари олиб қочди.

¹ Ерни ижарага олиб ишловчи қашшоқ деҳқонлар.

² Қашшоқ табақалар.

Бундан ўттиз беш йил муқаддам тошкентлик Убайдулла бойвачча олтинига ишониб, хотини ва олти яшар ўғлини етаклаб Афғонистонга қочиб кетди. Бир муддат Кобилда, ундан сўнг Пешовар орқали Дехлига ўтиб дўкон очди. Лекин кўп ўтмай синиб Бомбайга жўнади. «Келгинди авом маҳалласи» — нурсиз, пасқам бир кўчадан бошпана топиб, баққоллик қилди. Шу йиллари у узоқ бетоб ётиб дунёдан ўтди. Ота вафотидан кейин сармойани оилага ишлатиб юбориб, Лутфулла ҳам синди. «Қуёшни ойга алиштириб, хурсанд бўлма» — гурбатда оҳ-воҳ уриб юрган онаси ҳам озиб-тўзиб касалга чалинди. У ночорликдан «Вест оп отел¹» мусофирхонасига ишга кирди. Бир ой ўтар-ўтмас маст инглиз амалдорини сўккани учун ҳайдаб юборишди. Ундан сўнг яна бир бой ҳовлисини супуриб юрди. Инглиз хонимнинг олтин билагузуги йўқолиб, Лутфулладан кўришди. Ғазабнок хоним унга қарата инглиз тилида «бу ҳайвоннинг қўлидан ҳар иш келади» деганини ҳам пайқади. Индамай юрган бўлса ҳам, бари бир ҳайдашди. Кейинчалик билагузукни хонимнинг ўз синглиси ўғирлагани бошқа хизматкор орқали Лутфуллага маълум бўлди. Дастлабки йиллари — Бомбайнинг денгиз қирғоғидаги «Марин Драйв» кўчаси, Чаупати майдонида сайр этиб, «Малабар боғи» (Боғи муаллақ) ни томоша қилган чоғлари қайда қолди! Кейинги пайтларда улкан шаҳарнинг гадой топмас кўчасидан асло чиқа олмади. «Таги кўрган, бойвачча» эканлигини гапиргудай бўлса, кулгили кўринарди. У дхобилардан ҳам тубан эди. «Шелл» — бензин колонкасига ишга кириб, ғариблик кунларини ўтказаетганида яна тақводор, тўнг онаси азиз-авлиёларга сиғиниш, шояд бахт топишни маслаҳат бериб, Фотеҳпур Секри шаҳрига кўчиб келишди. Сағаналарга бошини уриб, азиз-авлиёлар қабри тупроғини кўзига суртиб, тангрига илтижо қилди. Лекин бундан ҳам нажот тополмади. Бу ерда бир ҳинди билан дўстлашиб, Чотеҳпур қалъасини томошалагани келган туристларга қалъанинг баланд деворларидан «Ван рупий»² деб бармоғини кўрсатар-

¹ Ғарбий мусофирхона.

² Бир рупий беринг.

ди. Шундан сўнг, баланд қалъа кунгурасидан гурсса ерга сакрарди. Бир муддат ўрнидан туролмай ўтирар: белини аранг кўтариб, сайёҳларга сохта жилмаярди. Кимдир унга бир рупий узатиб, ачиниш ва бош чайқаш билан жўнарди.

Оддим ошиқ — гард келди, рўзгоримга дард келди... бўлди, Лутфулла қалъа деворидан сакраб, оёғи чиқди. Узоқ вақт ётиб, кейинчалик таёқ билан юрарди. Фотеҳпурда ҳам иш юришмагач, яна дарбадарлик бошланди. Офтоб ҳамма ерга бир хилда нур сочгани билан бир ерда гул, бир ерда сассиқ алаф ўсиб ётарди... Уларнинг ғариб, аянчли ҳолларига ачинишга ачиниб, ёрдам бера олмайдиган қашшоқлар тўлиб-тошиб ётарди. Улимдан бўлак ҳамма яхшиликнинг барвақт келгани маъқул, деб она-бола изғий берди. Бомбайда ўрнашиб олган инглизлар, «Инсон юрса мақсад билан юради, ҳайвон бемақсад юради. Лекин бу ердагилар на унга ва на бунга киради...» деб ҳақоратлайдилар. Ҳар ким ўзига тааллуқли гапни қайси тилда айтилмасин сезар экан. Бу ҳақорат ҳиндилардан кўра ҳам кўпроқ келгинди-беватанларга тегарди.

3

Она-бола яна бор-йўғини сотиб, ҳайё-ҳувв, деб отасининг бир ошнадини паноҳ қилиб, Амритсор шаҳрига жўнашди. Бу кезларда буюк халқ ўзи хоҳламаган ҳолда бировларнинг амру хоҳиши билан иккига бўлинарди. Оға-инининг бир бутун оиласини иккига бўлиш даврида Лутфулла тирикчилигим яхши бўлиб кетади деган хаёл билан Покистонга ўтиб, Пешовар шаҳрига келди. «Энди омадимиз келиб, ишимиз юришиб кетади...», деган кампир яна тилини тишлаб қолди. Таёқни ташлаб, оёғини қинғир босишини яшириб, Лутфулла америкаликларнинг «Стандард вакуум ойл компани» деган нефть тозалаш заводига ишга кирди. Заводга унинг «ишчи кучи» лигидан кўра ҳам «асли туркистонлик» экани қўл келиб қолганини кейинчалик пайқади. У бу ердан ҳам ҳайдалмаслик учун қора мойга беланиб, яхши ишлашга тиришарди. Унинг чўлоқроқ экани, яхши ишлолмаётганини пайқасалар ҳам нечундир индамасдилар. Ажабо!

Бу ерда у бошқалардан кўра ҳам кўпроқ пул тушира бошлади.

Кунлардан бир кун директор чақиртирди. Катта ва ёруғ хонада уни директор эмас, бошқа бир паст бўйлик, ранги совуқ одам кутиб ўтирарди. Нотаниш одам Лутфуллага бошдан-оёқ қараб, тўсатдан ўзбек тилида гапира кетди. Лутфулла ҳангу манг бўлиб қолди. Бу тилда у фақат ўз онаси билан гаплашарди. Тумов одамнинг гўнгиллашидек — инглизларнинг сергаплиги жуда меъдасига урган. Нотаниш одамнинг таклифи билан диванга чўкиб, оғзига тикилди. Нотанишнинг номи Бақохўжа, асли Қўқон шаҳридан эканини, кўп вақт Мюнхен, ундан сўнг Нью-Йоркда тургани, ҳозир Пешоварда истиқомат қилишини билдирди. Кутилмаганда бу кишини кўриши, она тилда гаплашиши, унинг ҳеч кимга шу вақтгача керак бўлмаган саломатлиги билан қизиқиши Лутфулланинг кўнглини кўтарди. Бақохўжа ўзини «жаноб» эмас «мулла ака» деб аташни, бўш вақтларда унинг ҳовлисига боришини айтди. У гўё «бунда бир ўзбекнинг ишлаётганини» эшитиб, ҳолини сўрагани келганини маълум қилди. Завод инженерларидан бири — новча, сариқ америкалик ҳам Лутфулла билан негадир илиқ сўрашиб юрарди. Ўз иши юришиб кетаётган Лутфулла кўчада қаторлашиб юрган гадоларга, заводдаги бошқа ночор, ўта камбағалларга ҳам парво қилмай қўйди. Онаси ҳам Бақохўжани, новча америкаликни дуо қилди. «Бақохўжани бизга хизр юборди...» деб хурсанд бўларди. Ватандошни кўриш, бунинг устига она-боланинг қорни тўйгани Лутфулла ёдига Бомбайда сотиб олгани — ҳозир эски чамадонда муқоваси йиртилиб ётган бир китобни солди. У дик ўрнидан туриб, Кришан Чандр китобини олди. Бу китобни у анчадан бери кўтариб юрарди. Бу китоб Совет Иттифоқининг тараққиёти, Ўрта Осиё республикаларининг, айниқса Ўзбекистоннинг юксалишини, озод меҳнат, бахтли кишилар ҳаёти ҳақида ҳикоя қиларди. Лутфулла баъвида китобдаги фотосуратларни узоқ томоша қиларди.

4

Бир ҳафта ўтгач, кечга яқин иттифоқо Лутфулла эшиги тақиллаб, рўпарасида Бақохўжа пайдо бўлди.

У қўярда-қўймай уйга олиб кириб, дастуркон ёзди, курсанд бўлиб кетганидан босар-тусарини билмай қолди. Кришан Чандр китобини ва аллақайси журналдан йиртиб олган Тошкент манзарасини ҳам кўрсатди. Лекин негадир Бақоҳўжанинг таъби тирриқ — билинар-билинемас бурнини жийирди. У китобу суратларга қайрилиб қарамай, кампир билан ҳасратлашди: «Э... қандоқ замонлар эди... раҳматли Убайдулла қори»ни эслаб, юзига фотиҳа тортди. Бақоҳўжа кетаётганида Лутфуллага қараб: «Лутфуллобек ука, буларни ташланг, булар ташвиқот... бўш вақтларда мана бу китобни ўқинг», деди у ёнидан бир китоб чиқариб. У яна қайтадан ўз ҳовлисига тақлиф этиб жўнади. Лутфулла Бақоҳўжани кузата туриб, «Мулла ака, бу гурбат жонимга тегди. Ўз юртимга бориб, бир кунгина яшаб ўлсам майли эди...», — деди. Бақоҳўжа Лутфулланинг юзига тикилиб, кулиб қўйди.

Иккинчи ҳафтадаги учрашувда, Бақоҳўжа Лутфулланинг Мюнхен шаҳрига бориб, ундаги махсус мактабда таълим олишини айтди. Бу гапни эшитган Лутфулла ҳайрон бўлиб, қўлидаги қаҳва тўла нозик чинини курсига қўйди. Бақоҳўжа берган китобга ҳам хаёли кетди; бу китобни ўқиб, жуда таъби тирриқ бўлиб, боши қотган эди. У кимга ишонишини билмади, бош чайқади:

— Мен ҳеч қаёққа бормайман, мулла ака. Мен тирриқчилигимни яхшиламан... Узоқда қолган Ватаним олдида айбдор эмасман. Вақти келиб, юртимга қайтаман...

— Бу хомхаёл! — деди Бақоҳўжа кескин. У Лутфулланинг ҳаяжонидан энсаси қотиб, — ҳа, борасиз... лекин бошқача йўл билан!

— А? — деди Лутфулла ўйламоғи, кейин масалага тушунди. — Мени қўйинглар, мулла ака, мен сиз айтган нарсаларни қила олмайман. Мени қўйинг! — у Бақоҳўжа билан совуққина хайрлашиб чиқиб кетди. Уйга келиб, бўлган гапларни кампирга айтиб берди. «Кўзимга ғалати кўринган эди-я, — деди кампир муштумини чакагига тираб, — Бақоҳўжа эмас, бақоҳўжа экану...»

Бу «учрашув»дан кейин, икки кун ўтар-ўтмас, «Стандарт вакуум ойл кампани» хўжайини Лутфулланинг «кавушини тўғрилаб қўйди». Лутфулла уйга келиб, кўксини захга бериб ётганида америкалик билан Бақоҳўжа тили бир эканини пайқади. У жақл

билан тўппа-тўғри Бақохўжаникига бориб, «Бу нима ўилганингиз, мулла ака?» деган эди, эшикка сарпойчанг чиққан Бақохўжа: «Еш бола бўлманг, ҳали ҳам гапимизга унанг, бу ёғини тўғрилаймиз. Бўлмаса хор бўласиз...» деди.

— Хор?! Хор, дейсизми? Ҳа, мен хор одамман. Хорлик суяк-суягимга сингиб кетди,— деди аъзойи бадани титраб Лутфулла,— мен ўз юртимга пичоқ кўтариб бормайман! Юртимга ўқталган пичоғим ўз кўксимга қадалсин! Агар сиз айтганни қилиб, хор бўлмайдиган бўлсам, майли, умр бўйи хор бўла қолай!

У юзини ўгириб жўнади. Нарироқ бориб яна орқасига қайрилиб қаради. Қорин чиқариб, тиржайиб турган Бақохўжани кўргач, томоғини қириб, тунурди.

Лутфулла Пешоварда ортиқ туролмади. Заводдан ҳайдалгандан кейин, уйдан ҳам ҳайдаб чиқаришди. Бунинг устига полиция таъқибига учраб, кетидан айгоқчи қўйилганини — изидан юрган турли башараларни кўра бошлади. Бу башаралар бозорда ҳам, кўчаларда ҳам орқасидан юради. Жуда жонига текканидан сўнг, кимнингдир маслаҳати билан жанубга — заминдорлар ўлкасига бош олди. У, ерни ижарага олиб, экин қилиб, тирикчилик ўтказишни мўлжаллади. Мана, у Мекрон тизма тоғлари этаги, Хоб дарёсининг чап томонидаги тепаликларга жойлашган Зин қишлоғида... Бор-йўғини Аббосхон заминдорга бериб, саккиз таноб ерни ижарага олди.

5

Лутфулла шариллаб қуяётган ёмғирга ҳамон завқ билан тикилиб турарди...

Эртасига ёмғир тиниб, ҳаво очилди. Зағчақўз Бақохўжанинг бадкирдорлигидан юрагини олдириб қўйган кампир Зин қишлоғида ҳам ҳаммадан ҳадиксирарди. Ўғлини жосус қилмоқчи бўлган қўқонлик Бақохўжа Зинга ҳам келиб қолмасмикаш деб чўчирди. Зиндаги «қадамжо» шайхлари ва қишлоқ руҳонийтақводорлари тез-тез хонадонларга «ташриф буюриб» турардилар.

Ҳаво чарақлаши билан қишлоқ имоми, ундан кейин домла ва бошқа казо-казолар янги кўчиб келган Лутфулла уйига келишди. Лутфулла бор-йўғини тўкиб

солди. Бу зотлардан сўнг тепаликдан шайхлар ҳам тушишарди, ундан кейин мачит мутаваллиси билан сўфи, ундан кейин ғассол, ундан кейин яна бир неча художўй кишилар келишарди. Бир ой ичида бу атрофдаги руҳонийлар қора мўри-малахдек ёпирилиб, бор-йўгини шилиб кетишди. Лутфулланинг кулбаси қуриб, қўлга илинадиган ҳеч нарса қолмади. Уёқдан-буёққа кўтариб юришгани — эски шолчани ҳам сотиб ейишди. Кейинчалик сут бериб турган эчки ҳам сўйилиб кетди. Она-боланинг кўзи қирдаги буғдойда. Бунинг ҳам ярмиси заминдорники...

Иссиқ кунларнинг бирида, иттифоқо, қишлоқни қоронғилик босгандай бўлди. Осмон юзини қоплаган қуюқ сарғиш чанг ерга чўкди. Куннинг ўрталарига бориб одамларнинг ҳайқириқ-бақириғи эшитилди. Қумликдан учиб келган чигирткалар далаларга ёпирилди. Бир муддатдаёқ қишлоқ дарахтлари яланғоч бўлиб қолди. Қишлоқилар нима қилишини билмай, яна худога ёлборишди. Эртасига эрта билан кўм-кўк қирлар ҳам сарғайиб қолди. Шу кунни Карачидан берилган хабарга қараганда, Жанубий Эрон қумликларидан учиб келган чигирткалар галасининг узунлиги ўн олти, эни етти километр бўлиб, пойтахтдаги ҳамма дарахт, экинларни, денгиз бўйи қишлоқларни ҳам қуришиб, Лакхпат орқали Кач текислиги томон кетибди. Чигирткалар тўққиз соат ичида Карачи атрофидаги ҳамма экинни тамоман еб битирибди. Кейинчалик газеталарнинг ёзишича, чигиртканинг келтирган зарари ўн миллион рупийдан ҳам ошар эмиш...

Лутфулла югурганича қирга борди. Тизза бўйи барра буғдой ўриб олингандек — баъзи ерлар кал — ҳаккам-дуккам бўлиб ётарди. Унинг кўзи қоронғилашиб, йиқилиб тушди. Анча вақтгача қирда беҳуш ётди. Кимдир елкасидан кўтараётганида кўз очди: тепасида раҳмдил қўшнилари Чоудхури билан онаси турарди. Ранги оқариб, қалтираётган кампир ўғли бошини кўтариб, телбаларча «субҳон обло»... дерди. У тўрт томонга жавдирар; тўрт томонни ҳам чигирткалар еб, қуришиб кетган эди.

Бу даҳшатли воқеани «қадамжо» шайхлари: «гумроҳ бўлибмиз, бу — облонинг ғазоби» деб атади. «Осойишта турган Зин — туркистонлик гумроҳ касофати билан бундай бебахтликка учради...» деган гап ҳам тарқалди. Лутфуллага мурувват кўрсатиб юрган баъзи деҳқонлар ҳам юзини тескари қилди. Чигиртка

Бизрилган кундан кейин бир ҳафтача ўтгач, кампир дувёдан ўтди. Чоудҳури ёрдамида онасини кўмиб, Лутфулла қишлоқдан яланг оёқ чиқиб кетди. Баъзиларнинг айтишича, у Кхевра туз конларида ишлагани жўнаган эмиш...

6

Биз бир гуруҳ совет кишилари кўҳна ва тарихан бой хорижий Осиё шаҳарларидан бирини томоша қилиб юрардик. Бошимда янги чуст дўппи, фотоаппаратимни елкамга осиб, бобирийлар қурган ажойиб ёдгорликни диққат билан кўрардим... Тўпимиз четида ориқ, жулдур бир одам айланишиб юрарди. Биз тарих обидаларини, у одам бизни томоша қиларди. Жулдур кийимликка бу мамлакатдаги гадоларнинг бири деб қарардик. Эртасига бу одамнинг меҳмонхона рўпарасида — йўлакда чўққайиб ўтирганини ҳам кўрдик. Куннинг ўрталарида бозор орқали музейга бордик. Жулдур кийимлик киши, орқамиздан эргашиб музейга ҳам борди. Лекин ичкарига кирмай, дарбозадан чиқишимизни кутиб ўтирди. Бу — тиланчиликми, нима эканини билмадик. Шаҳардан жўнаётганимизда у одам яна пайдо бўлиб, ҳаммамизга маҳлиё бўларди-ю, лекин гунг кишидек садо чиқармасди. Баъзи хатти-қаракатларидан, девона бўлиб қолганга ҳам ўхшарди. У менинг бошимдаги дўппига тикилиб, узоқ кузатди.

— Бир нима демоқчимисиз, биродар, марҳамат... — дедим мен таажжубланиб.

— Мени биродар дедингизми? — деди у бирдан чақнаб ўзбек тилида, кейин анча яқин келиб, — мени шундай деб атадингизми, ҳурматли жаноб? Сиз, Туркистонданмисиз?

— Ҳа, ўзбекистонликман...

У костюмим барини кўзларига суртиб ҳўнграб йиғлаб юборди. Қўлларимизни юз-кўзларига, пешонасига суртарди. Атрофдаги одамлар тўпланишиб келиб, жулдур кийимликка қарашди. Биз уни ердан кўтардик. У ҳаммамизга жавдираб қаради. Диққат билан разм солиб, бу одам узоқ йиллар йўқотиб юрган азиз кишисини топгандек, ҳаяжонланарди, жавдирарди. Агар ўртада расмият бўлмаганда, яхшироқ кийинганида бизларни қучмоқчи ҳам бўлаётганини пайқаб турардик.

— Мен сизлардан садақа сўраш учун келганим йўқ, — деди у, — тўғри, мен гадоман, лекин мен сизларни кўриб, узоқда қолган ўз еримни — туғилиб ўсган юртимни кўргандек бўлдим. Туғилиб ўсган юртимга борармиканман, агар уни бир кўриб ўлсам майли эди. Агар борсам, тупроққа бош қўйиб ўпардим...

Биз унинг аянчли ҳолига ачиниб, таассуфландик. Бу одам — Лутфулла, юқоридаги ҳамма гапларни айтиб берган ғурбатдаги одам эди. Лутфулла бизни автобусга чиқариб, юкларимизгача ташиб берди. Қўйнидан икки-уч откритка чиқариб кўрсатди ҳам. Уларда Москва, Тошкент манзаралари бор эди. У олисда бўлса ҳам ҳаммавақт юртини ўйлашини гапирди. У кўз ёшларини артиб, ўз қайғуси билан руҳимизни туширмаслик мақсадида бўлса керак, чеҳрасини очиб кулимсиради.

Автобус юраётганда у мамнуният билан, ўнг қўли кўксида таъзим қилди. Автобуснинг қораси йўқолгунча у кўча ўртасида туриб қўлларини жуфтлаб, қалбидаги самимиятни изҳор қиларди.

1963 йил.